СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

КАТЕДРА „СТАТИСТИКА И ПРИЛОЖНА МАТЕМАТИКА“

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Красимира Славева – Ръководител на проекта
Доц. д-р Пламен Петков – Ръководител катедра „Статистика и приложна математика“
Доц. д-р Стела Касабова
Гл. ас. д-р Ваня Ганева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Поля Ангелова

Членове:
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Стела Касабова
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Екатерина Тошева
Доц. д-р Атанас Атанасов

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1892-7

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

НЕОБХОДИМО ЛИ Е НОВО ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА – ЗАЩО, КАК И КОГА?
Борислав Борисов, проф. дн 7

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА, НАСТЪПИЛИ В СЛЕДСТВИЕ ПАНДЕМИЧНАТА КРИЗИСНА ОБСТАНОВКА
Венелин Терзиев, инж., проф., дн 15

ТРАНСПОРТНАТА СВЪРЗАНОСТ И ИНВЕСТИЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (ПО ПРИМЕРА НА БЕЛЕНЕ И ПОРДИМ)
Андрей Захариев, проф. д-р, Стоян Проданов, проф. д-р, Анелия Радулова, доц. д-р, Силвия Заркова, д-р, Борислав Лазаров, докторант 32

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ
Маргарита Богданова, проф. д-р 42

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ОЦЕНКАТА НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ
Поля Ангелова, проф. д-р..... 50

ИНТЕГРИРАНОТО ПЛАНИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
Евелина Парашкевова, доц. д-р..... 59

ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО НА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Камен Петров, доц. д-р..... 68

РЕГИОНАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ – АЛТЕРНАТИВИ МЕЖДУ СЕВЕРА И ЮГА
Камен Петров, доц. д-р, Радослав Костев, докторант..... 77

АНАЛИЗ НА РАЗЛИЧИЯТА В КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Красимира Славева, доц. д-р..... 85

ЛОГИСТИЧНИТЕ ВЕРИГИ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ТЕРИТОРИАЛНА КОХЕЗИЯ
Маруся Линкова, доц. д-р, Елица Лазарова, гл. ас. д-р..... 97

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ С КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ
Пламен Петков, доц. д-р, Елеонора Минева-Димитрова, ас. д-р..... 105

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ДОХОДИТЕ И АСОРТИМЕНТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Симеонка Петрова, доц. д-р..... 115

БИЗНЕС СРЕДАТА КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
Стела Касабова, доц. д-р..... 122

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА
Тихомир Личев, доц. д-р, Катя Личева, доц. д-р..... 130

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Христо Сирашки, доц. д-р..... 138

ПАРТНЬОРСТВО В УПРАВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
Десислава Алексиева, гл. ас. д-р..... 146

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ
Методи Иванов, гл. ас. д-р 153

РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ И ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА БПЦ
Петкан Илиев, гл. ас, д-р..... 161

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ МЕГАПОЛИС В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ СРЕЩУ ОАЗИСИТЕ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ
Петя Василева, гл. ас. д-р..... 173

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В НАПОЯВАНАТА ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Радка Ненова, гл. ас. д-р..... 181

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Таня Тодорова, гл. ас. д-р 190

РЕГИОНАЛНИ АСИМЕТРИИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ В БЪЛГАРИЯ (2014-2020)
Юлиян Господинов, гл. ас. д-р 197

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА В СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Явор Станев, гл. ас. д-р 205

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В БЪЛГАРИЯ

ВРЪЗКАТА “УРБАНИЗАЦИЯ - ПОТРЕБНОСТИ ОТ ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ”. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ
Анастасия Марчева, доц. д-р 213

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Галина Тодорова, доц. д-р 220

ОТНОСНО НЯКОИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ДАННИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ ИНОВАЦИОННИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Искра Пантелеева, доц. д-р 228

МАЩАБИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИНАНСОВИ АГРОПАЗАРИ
Любомир Любенов, доц. д-р, Анелия Любенова, д-р 237

ОПЕРАТИВЕН КОНТРОЛИНГ ВЪВ ФИРМАТА
Людмил Б. Кръстев, доц. д-р 247

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ СПОРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА
Маргарита Шопова, доц. д-р, Тихомир Върбанов, гл. ас. д-р, Евгени Овчинников, ас. д-р 254

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Марина Николова, доц. д-р 263

„ЗА“ И „ПРОТИВ“ ДОПЪЛНЕНИЕТО НА МЕТОДИКАТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЛИНИЯТА НА БЕДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Николай Нинов, доц. д-р 273

БИЗНЕС СРЕДАТА И ПИВОВАРНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ
Сергей Найденов, доц. д-р 282

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ
Ваня Ганева, гл. ас. д-р 290

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19
Емил Николов, гл. ас. д-р 298

СТАТИСТИЧЕСКО ИЗУЧАВАНЕ НА ЗАСТРАХОВКА „КАРГО“ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2019 Г. – СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
Милен Митков, гл.ас. д-р 306

УВЕЛИЧАВАНЕ НЕДОСТИГА НА РАБОТНА СИЛА В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
Милена Владимирова, гл. ас. дм 316

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА СОЦИАЛНА ПРОГРАМА
Иванка Янкова, докторант 323

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕВРОПА

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.), Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student, Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.), Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD, Tadija Djukić, Full professor, PhD..... 358

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19, НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ, БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ (MD, BG, RO)
Эдуард Хырбу, доц. к.э.н. 366

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ..... 373

CONTENTS

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN BULGARIA

IS A NEW TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY NEEDED – WHY, HOW AND WHEN
Borislav Borisov, Prof. DSc..... 7

REGIONAL DIFFERENCES ON THE LABOR MARKET AS A RESULT OF THE PANDEMIC CRISIS
Venelin Terziev, Eng., Prof, DSc..... 15

TRANSPORT CONNECTIONS AND INVESTMENTS IN THE FOCUS OF THE PLANS FOR INTEGRATED DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF BELENE AND PORDIM)
Andrey Zahariev, Prof. PhD., Stoyan Prodanov, Prof. PhD., Anelia Radulova, Assoc. Prof. PhD., Silvia Zarkova, Ph.D., Borislav Lazarov, PhD Student..... 32

POLICIES FOR PERIPHERAL REGIONS DEVELOPMENT
Margarita Bogdanova, Prof. PhD..... 42

REGIONAL DIFFERENCES AND TRENDS IN EVALUATION OF POVERTY IN BULGARIA
Polya Angelova, Prof. PhD..... 50

INTEGRATED PLANNING AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL DIFFERENCES
Evelina Parashkevova, Assoc. Prof. PhD..... 59

THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF BULGARIA AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD..... 68

REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN BULGARIA - ALTERNATIVES BETWEEN THE NORTH AND THE SOUTH
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD, Radoslav Kostev, PhD Student..... 77

ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN KEY INDICATORS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF NORTH AND SOUTH BULGARIA
Krasimira Slaveva, Assoc. Prof. PhD..... 85

LOGISTICS CHAINS AS A TOOL FOR TERRITORIAL COHESION
Marusya Linkova, Assoc. Prof. PhD,
Elitsa Lazarova, Chief. Assist. Prof. PhD 97

STUDY OF REGIONAL DIFFERENTIATION IN THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM WITH CLUSTER ANALYSIS
Plamen Petkov, Assoc. Prof. PhD,
Eleonora Mineva-Dimitrova, Assist. Prof. PhD 105

REGIONAL DIFFERENCES IN INCOME AND ASSORTMENT CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA
Simeonka Petrova, Assoc. Prof. PhD 115

BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Stela Kasabova, Assoc. Prof. PhD 122

OPPORTUNITIES FOR REDUCING REGIONAL IMBALANCES THROUGH CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY
Tihomir Lichev, Assoc. Prof. PhD, Katya Licheva, Assoc. Prof. PhD 130

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA
Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD 138

THE PARTNERSHIP IN MANAGING REGIONAL IMBALANCES
Desislava Aleksieva, Chief. Assist. Prof. PhD..... 146

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN SMALL MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA: TRENDS AND PERSPECTIVES
Metodi Ivanov, Chief. Assist. Prof. PhD 153

REGIONAL ASPECTS AND DIMENSIONS OF THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF THE BOC
Petkan Iliev, Chief. Assist. Prof. PhD 161

THE SOCIO-ECONOMIC MEGAPOLIS IN SOUTH BULGARIA AGAINST THE OASIS IN NORTHERN BULGARIA
Petya Vasileva, Chief. Assist. Prof. PhD 173

REGIONAL DIFFERENCES IN IRRIGATED ARABLE LAND BETWEEN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA
Radka Nenova, Chief. Assist. Prof. PhD..... 181

STATISTIC MEASUREMENT OF REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITY BETWEEN BULGARIA AND ROMANIA
Tanya Todorova, Chief. Assist. Prof. PhD 190

REGIONAL ASYMMETRES IN PROJECT MANAGEMENT IN BULGARIA (2014-2020)
Yuliyan Gospodinov, Chief. Assist. Prof. PhD 197

COMPARATIVE ANALYSIS OF INDUSTRY IN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA.
Yavor Stanev, Chief. Assist. Prof. PhD 205

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN BULGARIA

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS
Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD 213

CONDITION AND DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN PLEVEN DISTRICT
Galina Todorova, Assoc. Prof. PhD 220

REGARDING SOME MACROECONOMIC DATA – A PREREQUISITE FOR IDENTIFYING THE INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE BULGARIAN ECONOMY
Iskra Panteleeva, Assoc. Prof. PhD 228

SCALE OF BULGARIAN AGRICULTURAL FINANCIAL MARKETS
Lyubomir Lyubenov, Assoc. Prof. PhD Anelia Lyubenova, PhD 237

OPERATIVE CONTROLLING IN THE FIRM
Lydmil Krastev, Assoc. Prof. PhD 247

OPPORTUNITIES FOR EVALUATING SOCIO-ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS
Margarita Shopova, Assoc. Prof. PhD, Tihomir Varbanov, Chef Assist. Prof. PhD, Evgeni Ovchinnikov, Assist. Prof. PhD 254

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA
Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD 263

„FOR" AND „AGAINST" THE ADDITION TO THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE POVERTY LINE IN BULGARIA
Nikolay Ninov, Assoc. Prof. PhD 273

THE BUSINESS ENVIRONMENT AND BREWERIES IN BULGARIA
Sergey Naydenov, Assoc. Prof. PhD..... 282

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT
Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD..... 290

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19
Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD 298

STATISTICAL STUDY OF CARGO INSURANCE IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2010-2019 - MODERN DIMENSIONS
Milen Mitkov, Chief Assist. Prof. PhD..... 306

INCREASING THE LABOR SHORTAGES IN HEALTHCARE
Milena Vladimirova, Chief Assist. Prof. MD 316

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN SOCIAL AGENDA
Ivanka Yankova, PhD Student 323

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN EUROPE

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.),
Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student,
Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.),
Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD,
Tadija Djukić, Full professor, PhD 358

REGIONAL DIFFERENCES IN POPULATION BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC, AS EXEMPLIFIED BY MOLDOVA, BULGARIA AND ROMANIA (MD, BG, RO)
Eduad Hirbu. Assoc. Prof. PhD 366

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

ISBN 978-954-23-1892-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ

Марина Николова, доц. д-р
Катедра „Аграрна икономика“,
СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
e-mail: m.nikolova@uni-svishtov.bg

Резюме: *Поземлените отношения са важен обект на националната политика на отделните държави. Регулирането на тези отношения е свързано с прилагането на адекватно аграрно законодателство за постигане и съгласуване интересите на заинтересованите страни – собственици на селскостопанска земя и земеползватели на същата. Постоянно променящата се нормативна наредба в България и отлагането на решаването на проблемите в тази насока са показателни за неефективната държавна намеса в регулирането на поземлените отношения. В съвременните пазарни условия всичко това поражда недоверие. Сами по себе си поземлените отношения включват сложни правно-икономически компоненти, което изисква използване не само на законодателни мерки (държавен инструментариум), а и икономически такъв. През последните години намесата на държавата не намира израз в ефективни решения за уедряване на поземлената собственост за функциониране на оптимални производствени структури в областта на аграрния сектор. Днес е особено наложително решаването на специфичните проблеми в управлението на поземлените отношения и заедно с това повишаване конкурентоспособността на земеделските производствени структури.*

Ключови думи*: поземлени отношения, развитие, регулиране, проблеми, предизвикателства*

JEL: *Q13, Q15.*

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA

Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD
Department of Agricultural Economics,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
e-mail: m.nikolova@uni-svishtov.bg

Abstract: *Land relations are an important object of the national policy of individual countries. The regulation of these relations is related to the implementtation of adequate agricultural legislation to achieve and reconcile the interests of stakeholders - owners of agricultural land and land users of the same. The constantly changing normative ordinance in Bulgaria and the postponement of the solution of the problems in this direction are indicative of the*

ineffective state intervention in the regulation of land relations. In today's market conditions, all this creates mistrust. In themselves, land relations include complex legal and economic components, which requires the use not only of legislative measures (state tools), but also economic tools. In recent years, state intervention has not been reflected in effective solutions for the consolidation of land ownership for the functioning of optimal production structures in the agricultural sector. Today it is especially urgent to solve the specific problems in the management of land relations and at the same time increase the competitiveness of agricultural production structures.

Key words: *land relations, development, regulation, problems, challenges.*

JEL: *Q13, Q15.*

1. Въведение

Земеделската земя е безценен актив за всяка стопанска единица и за всяко българско семейство. Като ограничен ресурс тя не губи стойността си с времето и е важна инвестиция за всеки предприемчив стопанин. Реалната оценка за ситуацията на пазара и динамиката в определянето на стойността на земеделската земя е възможност за правилна преценка за нейното ефективно използване и управление. Това е свързано с вземането на решения за отдаването и под аренда, определянето на средната доходност и преценка на рисковете от конкретно решение. Ефективното управление на поземления ресурс е важно условие за икономически просперитет на всяка фирмена единица свързана със собственост на земеделски активи (Николова, 2019).

Трансформацията в собствеността на земеделските земи и съвременните икономически условия в областта на селскостопанското развитие предизвикаха редица проблеми, които са свързани със земеделските територии. В България стратегията за управление, планиране и развитие на земеделските територии е от 2006 г. Необходима е обновена национална стратегия в съзвучие с новите реалности и условия за развитие, както икономически, така също и в екологичен аспект. Тази необходимост се обуславя от редица реалности и предпоставки, като: разпокъсаност на поземлената собственост (малки стопанства); лоша инфраструктура; липса на териториално планиране; липса на регионално микро планиране; прилагане на комасацията, като ефективен инструмент; участие на всички заинтересовани страни (правителство, местна власт на областно и общинско ниво, собственици и ползватели на земеделски земи, НПО-та); адекватно законодателство.

2. Характеристика на поземлените отношения в България

От състоянието на поземлените отношения зависи каква стойност внася селското стопанство в националната икономика. България има

монополни природно-климатични дадености за земеделско производство и вековни традиции. За да се рентира потенциала на тези дадености, е необходимо поземлените отношения да осигуряват благоприятна среда за стопанска дейност (Йовческа, 2019). Поземлените проблеми у нас са все още нерешени (14 години след приемането на страната ни в Евросъюза), въпреки добрите примери и успешните експертизи на други европейски държави, което възпрепятства успеха на един комплексен подход за развитие на селските райони. На този етап все още не се прилагат интегрирани комасационни проекти с държавно финансиране. Ефективната комасация е свързана с цялостен комплекс от действия, където поземленото банкиране е основен компонент от цялостния процес. Дългогодишната практика на страни от ЕС в сферата на поземленото банкиране е показателна за успешната релация: комасация – поземлено банкиране. Основната роля на поземленото банкиране е да помага за осъществяване на селскостопанската политика в една държава с цел устойчиво развитие на поземлените отношения, както и за активизиране пазара на земеделски земи и нарастване на инвестициите. Създаването на **национална поземлена банка** е важен механизъм за постигане ефективни решения в разпределението на поземлената собственост, за развитие на конкурентоспособно и рентабилно земеделие. Именно поземлените банки се явяват активен участник в процесите на изграждане и поддържане на консолидирани територии в агросектора по отношение на земеползването, ефективно и устойчиво управление на земеделските земи, както и за привличане на инвестиции в този важен за икономиката сектор. Според номенклатурата на териториалните единици за статистика (NUTS) в България, обхвата на земеделските територии е представен на таблица 1.

На фигура 1 са представени **площите със селскостопанско предназначение** за периода 1998 г. – 2019 г. За годините от 1998 г. до 2008 г. с малки колебания се наблюдава значителен спад в площите със селскостопанско предназначение, като най-рязко е намалението през 2009 г. (5 490 113 ха). В сравнение с 1998 г. намалението е 433 490 ха.

Тази промяна с отрицателен тренд се задържа на едно и също ниво за периода 2009 г. - 2012 г., след което отново се проявява значително намаление в площите. През 2013 г. намалението спрямо 1998 г. е 664 794 ха. До края на периода посочената тенденция на намаление се запазва почти в едни и същи граници и през 2019 г., площите със селскостопанско предназначение в България са вече 5 222 925 ха (около 13 % по-малко спрямо 1998 г.). Факторите които обуславят тази тенденция са свързани с актуализиране данните в кадастралните карти,

ортофотокартите, увеличаване на защитените територии, изоставени земи непригодни за земеделие и др.

Таблица 1

Разпределение на земеделските територии по райони на планиране, ха

Райони на планиране	*Административни области*	*Територия (кв. км.)*	*% от общата територия*	*Земеделски територии (хектари)*
Северозападен	Видин, Враца, Монтана	10 288, 21	9,3	637,303
Северен централен	В. Търново, Габрово, Ловеч, Плевен, Русе	18 320,01	16,5	1 091 716
Североизточен	Варна, Добрич, Разград, Силистра, Търговище, Шумен	19 923,41	17,9	1 299 585
Югозападен	Благоевград, Кюстендил, Перник, София-град, Софийска област	20 306,51	18,3	761 219
Южен централен	Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян, СТ. Загора, Хасково	28 516,21	24,8	1 214 110
Югоизточен	Бургас, Сливен, Ямбол	14 647,61	13,2	721 730

Източник: МЗХГ – Дирекция „Агростатистика“

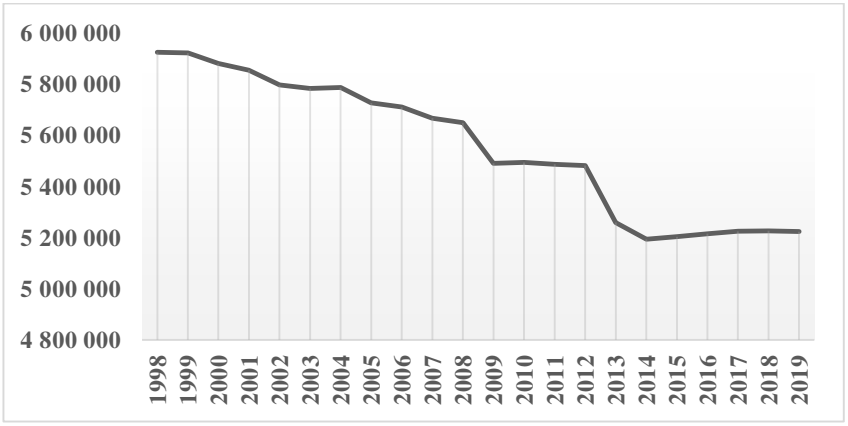

Фиг. 1. Площи със селскостопанско предназначение за периода 1998 г. – 2019 г.

Източник: Собствена фигура по данни на Агростатистика, МЗХГ, Използване на земята, БАНСИК (2001 – 2019)

На този етап България е държавата с най-голяма концентрация на земеделска земя в малко на брой фирми и същевременно тя е и държавата с най-раздробена собственост на земята в сравнение с останалите страни, членки на Европейския съюз. При проучване за концентрацията на земеделска земя в ЕС по поръчка на комисията по земеделие към Европарламента, 1,5 % са големите стопанства (обработващи над 1000 дка), които контролират 82,4% от общия брой земеделска земя у нас (Капитал, 2017).

В България ситуацията на поземлените отношения не се различава от общата европейска картина, като *0,1% от всички собственици притежават 21% от земята.* България е между страните в ЕС, в които земеделската земя е съсредоточена в ръцете на голям брой собственици. Броят на собствениците през годините не се променя чувствително, като единствено се променя средното разпределение и притежание на поземлена собственост, която става концентрирана все по-неравномерно. Тази динамика в поземлените отношения през годините на свободна пазарна икономика се извърши по пазарни правила, което доведе до увеличаване на концентрацията и до окрупняване на ползването, независимо от раздробения брой селскостопански имоти. Проблемът с протичащите в тази посока процеси е, че земята преминава не от едни земеделски производители в други, а преминава често в ръцете на различни инвеститори и структури, които превръщат правенето на земеделие във все по-скъпо занимание и ограничават по икономически начин достъпа до тази дейност (Иванов, 2019).

Голяма част (над 90 %) от собствениците в страната ни притежават до 10 ха земя т.е. преобладават дребните собственици. От другата страна са най-едрите собственици притежаващи около 4% от общата площ. При преотдаване или продажба на такава земя, малките и средни земеделски производители не могат да я наемат или закупят.

3. Цена на земята и рентата

Средната продажна цена на земеделският актив „земя“ бележи непрекъснат ръст за периода 2010 г. – 2017 г. Изменението спрямо първата година е значително и в относително изражение представлява 214 %. Същата тенденция се запазва и по отношение средната цена на обработваемите ниви (табл. 2).

Таблица 2

Средни цени на земеделска земя (продажни), лв./ха

Цена на земята по години	Средна цена на земеделска земя	Средна цена на ниви	Средна цена на затревени площи
2010	2790	2790	1890
2011	3980	4130	2070
2012	5470	5560	2170
2013	5940	6210	1980
2014	6841	7079	2462
2015	7320	7612	2267
2016	7610	7700	2710
2017	8720	8700	2617
Изменение 2017/2010, %	**214**	**212**	**38**

Източник: МЗХГ

Средната цена на рентата за земеделска земя отдавана под наем или аренда също бележи положителна тенденция към постоянно нарастване, като за същият период достига значителен ръст – 460 лв./ха през 2017 г. или 100 % спрямо 2010 г. Изменението в нарастването на рентната цена за ниви е 96 % за посочения осемгодишен период (табл. 3).

Таблица 3

Средни цени на земеделска земя (арендни), лв./ха

Цена на рентата по години	Средна цена на рентата за земеделска земя	Средна цена на рентата за ниви	Средна цена на рентата за затревени площи
2010	230	240	120
2011	300	300	130
2012	340	360	180
2013	380	390	160
2014	409	427	172
2015	425	444	176
2016	440	440	150
2017	460	470	160
Изменение 2017/2010, %	**100**	**96**	**33**

Източник: МЗХГ

Преди около 4-5 години пазарът на земя у нас бе особено динамичен. Той не бе засегнат дори от кризата, поради непрекъснато нарастване размера на евросубсидиите. Днес обаче цените продължават да нарастват, но много по-бавно, а купувачите са много по-информирани и вземат решения при по-сигурни пазарни обстоятелства. Това показва, че повечето от

участниците на пазара изчакват по-добри условия и яснота около очакваните промени в закона за земята и размера на субсидиите след 2020 година.

На този етап в България може да се твърди, че пазарът на земеделска земя е сравнително стабилен. Налице е по-голямо търсене и по-ограничено предлагане. Тази тенденция се запазва през последните няколко години. Липсва интерес от чуждестранни инвеститори. Всичко това е обяснимо поради липсата на яснота относно максималния ръст на евросубсидиите в новия програмен период (2021-2027), а също така и отлагане на обсъждането на проектозакона за земеделските земи до края на 2019 година. Тези обстоятелства предопределят намаляването на извършените сделки със земеделска земя, както и инвестиционният интерес на едри земеделци, дружества и предприемчиви инвеститори. Дори и основните купувачи (местни земеделци) избягват дългосрочни решения при неясни условия, като например размера на субсидиите за следващия референтен период. Ограниченото предлагане на земеделска земя води до позитивни промени в размера на цената. Имайки предвид, че размерът на рентата е обвързан и с потенциалният добив от единица площ, който не се променя, то логично е да няма резки промени в рентните плащания и да се запазват за по-дълъг период почти без промяна (Николова, 2019).

Мнението на редица експерти в областта на агробизнеса е че въвеждането на **поземлен данък** в България е повече от наложително. Тази световна практика се е доказала във времето за регулиране не само на поземлените, но и произтичащите от тях производствени и икономически отношения. Поземленият данък е ефективен инструмент с положително въздействие върху целия процес при земеползването и собствеността на земеделските земи.

Председателят на Областния съюз на земеделските кооперации в Силистра, като дългогодишен експерт посочва, че поземления данък трябва да бъде *диференциран според размера на притежаваната земя и нейната категория*. Освен това част от поземленият данък да остава в даденото населено място, където е землището с оглед развитието и поддържането инфраструктурата на населеното място. В тази връзка е необходимо създаването на **Специализирана земеделска банка**, която ще бъде основна обслужваща банка за земеделските производители и ще подпомага дейността на ДФ „Земеделие" (Боянов, 2020).

Цената на земеделската земя се определя и от цената на рентата. За тази цел се изчислява **коефициент на откупуване на земята** (у нас между 13-20 години). За десетгодишния период 2007-2017 г. (фиг. 2), темпа на изплащане на цената на земята намалява чувствително и се

приближава до средните стойности за ЕС. Цената на рентата у нас е по-висока в сравнение със средната рента в ЕС. Но в същото време ако продължи поскъпването на земята, а цената на наетата земя се понижи, то тогава е възможно да се установят и достигнат европейските равнища. Нарастването на рентата през последните 10 години е ограничение за привличане в сектора и предприемачески инициативи за стартиране на производство и то най-вече за малките земеделски стопанства и младите фермери.

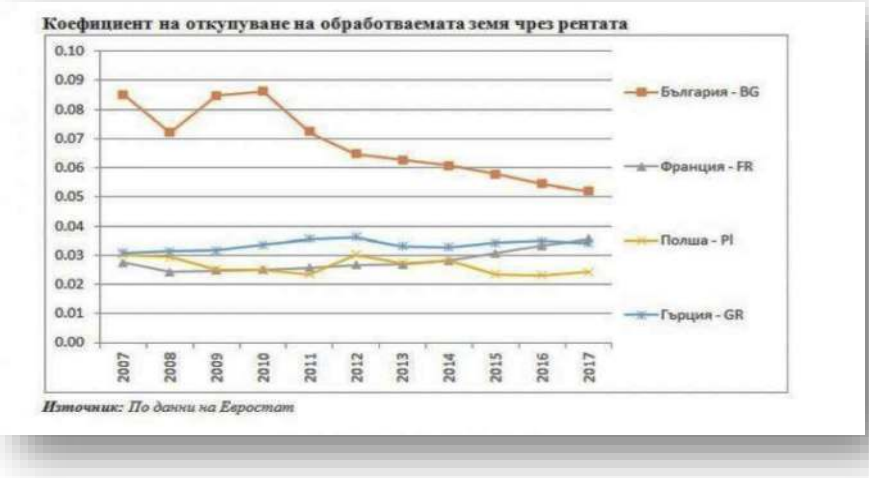

Фиг. 2. Коефициент на откупуване на обработваемата земя чрез рентата

На този етап в България все още не са налице ясни правила за управление на **арендните отношения**. Тези обстоятелства са също логично следствие от липсата на по-силна държавна намеса, напр. няма таван за размера на арендуваната земя, собствениците имат голяма свобода при установяване на договорните отношения и др. Очакванията са свързани със синхронизиране на новия закон с опита на други европейски държави и пряко ангажиране на държавата при регулиране на арендните отношения. Това несъмнено би довело до прилагането на ефективна държавна социална политика, социална справедливост и защита на двете страни по договора.

Основните **предизвикателства в развитието на поземлените отношения** са свързани с търсенето на баланс между едри и дребни собственици, адекватно данъчно облагане; ограничения за притежаването и ползването на земеделски земи; достъп до земя на безимотни и малоимотни граждани; минимални размери на арендните/наемните плащания; обвързване на субсидиите за подпомагане на площ с плащането на

рента на собствениците на земите по договорите за ползването им; въвеждане на извънсъдебен ред за разрешаването на свързани с плащанията за ползването на земеделските земи и др.

Идеята за създаването на закон за земеделските земи, обединяващ няколко различни (за собствеността на земята, за арендата в земеделието, за селскостопанското имущество и др.) не е нова и съществува от няколко години. През декември 2018 г. на интернет страницата на МЗХГ е качен проект на закона за обществено обсъждане. Очакванията за неговото одобрение до края на 2019 г. не се осъществиха и до този момент не е приет. Срокът за изготвянето на проектозакона е удължен с 1 година поради критики по текстовете от браншови сдружения и граждани, както и поради неясноти в Обща селскостопанска политика на ЕС, след 2020 г.

Налице са все още ограничения свързани с отлагане обсъждането на проектозакона за земеделските земи. Тези обстоятелства предопределят намаляването на извършените сделки със земеделска земя, както и инвестиционният интерес на едри земеделци, дружества и предприемчиви инвеститори. Основните купувачи (местни земеделци) избягват дългосрочни решения при неясни условия, като например размера на субсидиите за следващия референтен период (Николова, 2019).

Усъвършенстването на закона за собствеността, поземлените отношения и опазването на земеделските земи в България ще даде възможност за решаването на редица проблеми и ограничения в собствеността и ползването на земеделските земи. Това неминуемо ще подобри управлението на поземлените отношения по отношение консолидирането на собствеността, подобряване конкуренто-способността и жизнеността на селските територии, структурата на земеделските стопанства.

Заключение

За ефективното управление на поземлените отношения (поземлено банкиране) и комасацията, ролята на държавата е ключова, което налага необходимост от осъвременяване на нормативната база и финансова подкрепа в съответствие с новите условия в съвременната икономика. Поради това е особено наложително ускоряването на изготвянето и приемането на проектозакона за собствеността, поземлените отношения и опазването на земеделските земи.

Регулиращите функции на държавата при развитие на поземления пазар са особено необходими и тяхното прилагане е необходимо с цел предотвартяване разграбването на земята и усъвършенстване на поземлените отношения, както и въвеждане на поземлен данък.

Сложните правно-икономически елементи на поземлените отношения трябва да се управляват не само с използване на държавния, но и икономически инструментариум. Това води до адекватна икономическа и социална политика насочена към уедряване на поземлената собственост и изграждане на оптимални земеделски производствени структури. От бързото и качествено адаптиране и решаване проблемите в поземлените отношения зависи и оцеляването на земеделските стопанства в конкуренцията на единния европейски пазар.

ЛИТЕРАТУРА

Боянов, К. (19 08 2020 г.). *https://zemedeleca.bg/%d0%b1%d0%b8%d0%b7%d0%bd%d0%b5%d1%81/item/29166-mnogo-pozhari-ima-za-gasene-v-zemepolzvaneto*.

Иванов, д. Б. (24 08 2019 г.). *https://agrozona.bg/tsenite-na-zemedelskite-zemi-v-balgariya-skochiha-s-214-za-po-malko-ot-desetiletie/*.

Йовческа, П. „. (2019). Поземлени отношения - теория, практика, перспективи. София: Институт по аграрна икономика.

Капитал. (12 05 2017 г.). Изтеглено на 08 2019 г. от https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2017/05/12/2969394_bulgariia_na_tri_fermi/

МЗХГ, Бансик, 2001 - 2019. Окончателни резултати за заетостта и използването на територията на България. Резултати и анализи, София.

Николова, М. (2019). Състояние на пазара на земеделски земи в Република България. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 261-272). Свищов: АИ "Ценов".